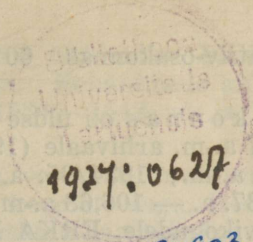

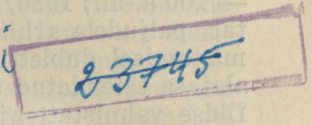
A-13501

2

Duplum

50903

RIIGI KESKARHIIV

1. IV. 1932 — 1. IV. 1937.

O. Liiv.

Riigi Keskarhiivi (ERKA) tegevus mainitud aja jooksul on kasvanud väga tugeval määral, võrreldes aastatega kuni 1932. Alljärgnevas esitatav nii-öelda „viisaastaku“ tegevus on toimunud arhiivitöö laienemise ja ühtlasi süvenemise tähe all. Töö intensiivistumist ja ülesannete kindlamat piiritlemist võimaldab arhiiviseadus, mis mitmete aastate eeltöö tulemusena, ERKA kõige tihedamal kaastegevusel, sai lõpliku kuju ja pandi kehtima riigivanem K. Pätsi poolt dekreediga 12. juunil 1935 (RT 53 — 1935). Arhiiviseadusest tingitud uued ulatuslikud ülesanded nõudsid ERKA senise kodukorra revideerimist, mis toimuski võrdlemisi suurte muudatustega 1936. a. ja kinnitati Haridusminister kol. A. Jaaksoni poolt 10. juulil 1936. Uus kodukord, mis koostatud seniste kogemuste ja uute juurdetekkinud ülesannete alusel, ei reguleeri mitte ainult praegust tegevust, vaid annab juhiseid tegevuse kujundamiseks ka tulevikus (vt. ERKA kodukord).

Korraldustööd ERKA-s on teostunud viie viimase tegevusaasta jooksul (1932/33—1936/37) paljude arhiivide alal. Esialgsel kui ka põhjalikumal korraldamisel on olnud umbes 4314,95 arhiivimeetrit (a.-m.) arhivaale (1932/33. a. — 1000 a.-m.; 1933/34. a. — 1125 a.-m.; 1934/35. a. — 1211,75 a.-m.; 1935/36. a. — 375,4 a.-m.; 1936/37. a. — 602,57 a.-m.).

Arhiiviametnikud on pidevalt olnud jooksvate küsimuste lahendamise tegevuses, mis tõendab tegevuse mitmekordset elavnemist, kuid samal ajal ametkonna arvuliselt pea samaseks jäädes ka arhiivi korraldamistöö vähenemist. Ühtlasi on esialgse korraldamistöö ajajärk läbi ja korraldamine toimub juba lõplikult, mis nõuab enam aega.

Paljude arhiivide jaoks valmistati sedelkatalooge, samuti täiendati pidevalt uute sedelitega ERKA käsiraamatute kataloogi, arhiivinduse bibliograafiat ja valmistati käsiraamatukogu dublettidele kataloogi.

Mainitud aastate jooksul valmistati mitmesuguste sedelkataloogide jaoks üldse sedeleid 223 064 (1932/33. a. — 35 662; 1933/34. a. — 100 452; 1934/35. a. — 49 249; 1935/36 a. — 17 964; 1936/37. a. — 19 737). Sellest arvust ajaloo-osakonnas

56156, administratiiv-osakonnas 60561 ja kohtu-osakonnas 106347.

Ajaloo-osakonnas oli üldse korraldamisel viimase viie aasta jooksul 505,87 a.-m. arhivaale (1932/33. a. — 166,19 a.-m.; 1933/34. a. — 55 a.-m.; 1934/35. a. — 78 a.-m.; 1935/36. a. — 100 a.-m.; 1936/37. a. — 106,68 a.-m.). Sedelkatalooge valmistati paljudele arhiivikogudele, ERKA käsiraamatukogule on valmistamisel dublettide kataloog ja käsiraamatukogu kataloogi on alatasa täiendatud uute sedelitega juurdetulnud trükitööde kohta. Üldse valmistati ajaloo-osakonnas 56156 sedelit (1932/33. a. — 14376; 1933/34. a. — 11649; 1934/35. a. — 9179; 1935/36. a. — 11590; 1936/37. a. — 9362). Käsiraamatukogule kirjutati 1932/33. a. — 10336 sedelit, 1933/34. a. — 3601 ja 1934/35. a. — 2463 ja 1936/37. a. — 3194 uut sedelit. Samuti on täiendatud arhiivinduse bibliograafiat umb. 3500 uue sedeliga.

Korraldustöödega jõuti lõpule ja varustati inventuurnimistuga Eestimaa rootsiaegne kindralkubernereri arhiiv, ühes selle juurde kuuluva Tallinna linnusekohtu arhiiviga. Nende arhiivide kataloogid ilmusid ka trükkis ERKA toimetiste seerias: Eesti Riigi Keskarhiivi Toimetised nr. 3—4 (I:2), Eestimaa Rootsiaegse Kindralkubernereri Arhiivi kataloog I—II. Tartu, 1935—36. Kataloogi I osa moodustab sissejuhatava ajaloolise ülevaate arhiivist ja selle kujunemisest.

Inventuurnimistud on valmistatud Liivimaa joonistuskoja rootsiaegseile kaartidele, Eestimaa konsistooriumi arhiivile ja selle juurde kuuluvalle Eestimaa kindralsuperintendendi ja kindralkonsistooriumi arhiividele; lõpetati Põhja-Eesti koguduste arhiivide liitmine ja nimistu ühtlustamine; 205-le Põhja-Eesti kirikuraamatule valmistati sisuregistrid.

Tallinna linnakonsistooriumi arhiivi nimistut on täiendatud juurdetulnud materjaliosa sissekandmisega. Konsistooriumilt ajutiseks kasutamiseks saadud vanast nimistust on välja kirjutatud ERKA-s puuduvate Eestimaa konsistooriumi arhiivi toimikute nimistu. Inventuurnimistud valmistati veel Saaremaa konsistooriumi ja rüütelkonna, Petseri kloostri ja Krusensterni arhiivile ja konsistooriumi abielulahutuste toimikuile. Eestimaa rüütelkonna arhiivi korraldamata osale on valmistatud järjekorra- ja süsteematilisi nimistuid. Eestimaa rootsiaegse kindralkubernereri registratuuri köidetele 1690. ja 1700. aastaist valmistati sisuregistrid. Alfabeetsed sedelkataloogid valmistati Eestimaa rootsiaegse kindralkubernereri arhiivi kaartide-kogule, Tallinna linnusekohtu ja Liivimaa joonistuskoja rootsiaegseile kaartidele, Eestimaa konsistooriumi ja kindralkonsistooriumi ning Tallinna linnakonsistooriumi arhiivi toimikuile; koostati sedelkataloog Eesti- ja Liivimaa kohta käivaile rootsiaegseile plakaatidele Eesti- ja Liivimaa rootsiaegsete kindralkuberneride, Eestimaa ülem-maakohtu ja Eestimaa konsistooriumi arhiivist.

Sedelkataloog on koostatud ka Akadeemilise Ajaloo-Seltsi ja Eesti Kirjanduse Seltsi ajalooliste traditsioonide kogude alusel

Eesti Kultuuriloolises Arhiivis 581 valla-, kiriku- ja kooliarhiivi koostuvuse ja seisundi kohta. Kohanimede alfabeetne sedelkataloog valmistati Eestimaa 1636.—1642. a. ja Liivimaa 1638. a. revisjonidele.

Lõplikult korraldati ja varustati inventuurnimistuga Liivimaa joonistuskoja kaartide koopiate-kogu, Eestimaa rüütelkonna arhiivi ja Eestimaa joonistuskoja kaartide-kogud, Eestimaa ülemmaakohtu arhiiv, ERKA-le deponeeritud Carl Schillingi Müüsleri mõisa kirjakogu, Wrangellide sugukonna arhiiv ja mitmed teised arhiivid, nende seas ka viimasel ajal annetuste ja ostu teel saadud materjalid.

Koostati Eestimaa rootsiaegsele kindralkubeneri arhiivile konkordants-sedelkataloog. ERKA-ga publikatsioonidevahetuses seisvate kodumaa ja välismaa arhiivide ja teiste asutuste kohta on valmistatud kaartkataloog vahetatavate publikatsioonide sissekandmisega vastava asutuse kaardile. ERKA-s tegutsetakse pidevalt arhiivinduse bibliograafia sedelkataloogi täiendamise ja arhiivinduse alal ilmunud raamatute ja artiklite kohta ajakirjanduses. Sedelite arv kataloogis ulatub mitmele tuhandele.

Välisministeeriumi poolt ERKA-le üle antud tuhandete väljalõigete kogu Eesti kohta käivaist kirjutisist ja teateist välismaa ajakirjanduses on korraldatud kronoloogiliselt päevade järgi. Need väljalõiked on tehtud järgmiste maade ajakirjandusest 1918.—1936. a. ulatuses: Ameerika, Austria, Belgia, Hiina, Hispaania, Hollandi, Inglismaa, Itaalia, Leedu, Luksemburg, Läti, Norra, N. Vene, Poola, Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Šveits, Soome, Taani, Tšehhoslovakkia, Ukraina ja Ungari.

Administratiiv-osakonnas oli viie tegevusaasta jooksul üldse korraldamisel umbes 2362,51 a.-m. arhivaale (1932/33. a. — 364 a.-m.; 1933/34. a. — 611 a.-m.; 1934/35. a. — 616,66 a.-m.; 1935/36. a. — 165,4 a.-m.; 1936/37. a. — 372,53 a.-m.). Pagineeriti ja tembeldati 163 a.-m. arhivaale, sedelkataloogide jaoks kirjutati kokku 60561 sedelit (1932/33. a. — 9229; 1933/34. a. — 33995; 1934/35. a. — 13719; 1935/36. a. — 763; 1936/37. a. — 2855).

Korraldamisel ühes inventuurnimistu valmistamisega olid järgmised arhiivid: Balti kindralkubeneri arhiiv, Riia veneaegne kindralkubeneri arhiiv, Balti ajutise kindralkubeneri arhiiv, Tartu Ülikooli arhiivifondidest ülikooli valitsuse ja nõukogu omad, samuti Liivimaa sandarmivalitsuse ülema abi (Tartus) arhiiv. Peale loeteldud arhiivide olid korraldamisel veel Liivimaa kubermanguvalitsuse ja kantselei, Eestimaa kubermanguvalitsuse, Tartu- ja Harjumaa väeteenistus-komisjonide, Eestimaa rahvakoolide direktori, Saksa okupatsiooniaegsete eriasutuste (Saaremaa, Tartu ja Võru maapäälükute jt.), Põhja-Lääne armee, Liivimaa sandarmivalitsuse, Tallinna Peeter Suure merekindluse, Toitusministeeriumi, Ratsarügemendi, Vene-Balti laevatehase, Eesti-

maa kubermangu riigivaranduste valitsuse, Tallinna maksuvalitsuse, Eestimaa üldise hoolekande kolleegiumi jt. arhiivid.

Administratiiv-osakonnas on valmistatud sedelkatalooge peamiselt veneaegse ülikooli arhiivifondidele: ülikooli valitsuse ja nõukogu venekeelsele üldtoimikuile, ülikooli kohtute, üliõpilaste ja õppejõudude isiklikele ja eksami-toimikuile ja Riia õppekonna kuraatori arhiivi toimikuile.

Kohtute osakonnas oli korraldamisel viimase viie tegevusaasta jooksul kokku 956,33 a.-m. arhivaale (1932/33. a. — 342 a.-m.; 1933/34. a. — 139 a.-m.; 1934/35. a. — 242 a.-m.; 1935/36. a. — 110 a.-m.; 1936/37. a. — 123,36 a.-m.). Lisa-korraldustöid arhivaalide pakkimise ja kohaleasetamise näol tehti 765,34 a.-m. ulatuses. Pagineeriti ja tembeldati 122,86 a.-m. arhivaale (1932/33. a. — 17,06 a.-m.; 1933/34. a. — 37 a.-m.; 1934/35. a. — 25,43 a.-m.; 1935/36. a. — 18,19 a.-m.; 1936/37. a. — 25,18 a.-m.). Sedelkataloogide jaoks valmistati 106347 sedelit (1932/33. a. — 12057; 1933/34. a. — 54808; 1934/35. a. — 26351; 1935/36. a. — 5611; 1936/37. a. — 7520). Nimistute ja alfabeet-registrite valmistamisel tehti 52565 sissekannet (1932/33. a. — 25567; 1933/34. a. — 8255; 1934/35. a. — 6717; 1935/36. a. — 7458; 1936/37. a. — 4568). Lõplikult korraldati ja varustati inventuur-nimistutega Tartu ja Pärnu maakohtute arhiivid.

Sedelkatalooge, nimistuid ja alfabeete valmistati Riia ja Tallinna ringkonnakohtu, Tallinna-Haapsalu, Pärnu-Viljandi, Tartu-Võru ja Rakvere-Paide rahukogu, Pärnu kreiskohtu, Tallinna korterite lepituskoda, Tallinna valitud rahukohtu ja Tallinna rahukohtu arhiivide toimikuile. Korraldamisel olid veel Tallinna ja Riia ringkonnakohtu, Riia ringkonnakohtu prokuröri ja kohtupristavite, Tallinna-Haapsalu rahukogu ja rahukogu prokuratuuri, Tallinna-Haapsalu, Rakvere-Paide, Pärnu-Viljandi, Tartu-Võru ja Võnnu-Valga rahukogude rahukohtunikkude, Võnnu-Valga rahukogu kohtu-uurijate ja pristavite, Harju-, Järva- ja Saaremaa kreiskohtu, Tartu, Pärnu, Viljandi ja Võru sillakohtute, Tartu, Pärnu ja Saaremaa kihelkonnakohtute, Eestimaa ülemmaakohtu, Tartu ülemtalurahvakohtu, Harju, Viru-Järva ja Lääne meeskohtute, Maa-Virumaa adrakohtu, Tallinna suusõnalise kohtu, Tallinna linna ja Harju maakonna okupatsiooniaegsete kohtute, Viljandi okupatsiooniaegse politseikohtuniku, Eesti Vabariigi prokuröri jt. arhiivid.

ERKA viie tegevusaasta kestel on arhiivi koondatud, deponeeritud, kingitud ja ostetud umbes 985,35 a.-m. arhivaale (1932/33. a. — 284 a.-m.; 1933/34. a. — 111,5 a.-m.; 1934/35. a. — 359 a.-m.; 1935/36. a. — 80 a.-m.; 1936/37. a. — 150,85 a.-m.). Ruumide kitsikuse tõttu oli ERKA sunnitud kahel viimasel tegevusaastal katkestama suuremal määral arhiivide vastuvõttu riigiasutustelt.

Koondamise näol riigi- ja muudelt ametasutustelt vastu võetud tähtsamaist arhiividest ja nende osadest mainitagu järg-

misi: Pärnu kindluse garnisoni, Liivimaa aktsiisivalitsuse ja IV ringkonna aktsiisivalitsuse, Vene-Balti laevaehituse ja mehaanika A./S-i, Viljandi kreiskooli ja kreisi rahvakoolide inspektori, Kunda, Rõuge ja Räpina mõisa, Põltsamaa khlk. koolivalitsuse (1786—1917), veneaegse postivalitsuse (1801—1917), Narva gümnaasiumide, Vene Põllupanga Tallinna osakonna jt. arhiive.

Arhiivide osi järgmisist vanemaist arhiividest, mis ERKA-s juba asuvaid vastavaid arhiive täiendavad, tuli lisaks: paljude Eesti-, Liivi- ja Saaremaa koguduste kirikuraamatuid 17.—19. sajandist, revisjonilehti, kogukonna- (valla-) ja kihelkonnakohutute arhiivide osi, Liivimaa kubermanguvalitsuse, Liivimaa kubermangu sandarmivalitsuse ülema Tartu abi, Kadrioru lossivalitsuse, Saaremaa rüütelkonna, Pärnu-Viljandi maavaestelastekohtu, Pärnu maakohtu, Viljandi, Pärnu ja Tartu sillakohtute, Tartu üksiku tsensori, Eestimaa kubermangu komissari, Tartu tribunaali, Tartu Ülikooli ja Veterinaar-Instituudi arhiivide osi, enamlaste, okupatsiooni ja Vabadussõja-aegseid Eesti väeosade arhiivaale.

Eesti ajal produtseeritud arhiivaale on ERKA-le üle andnud: Riigikohus, Tallinna-Haapsalu rahukogu ja rahukogu prokurör (resp. ringkonnakohus ja prokurör), Tartu-Valga ja Petseri-Võru prefektuur ning neile alluvad komissarid, Tallinna-Harju, Kuressaare ja Valga kriminaalkomissarid, II Diviisi staap ja intendantuur, Suurtükiväe ülem, Valga kaitseväe ringkonna ülem, 7. jalaväe rügement, Kuperjanovi partisaanide pataljon, 2. ja 3. üksik jalaväepataljon, 3. ja 4. suurtükiväe grupp.

Peale selle on saadud Riigikantseleilt Asutava Kogu ja Riigikogu koosolekute protokolle lisadega, Politseivalitsuselt eesti ajakirju, Riiklikult Propaganda Talituselt väljalõikeid välismaa ajalehtedest, Riigiarhiivilt ära kirju Vatikani arhiivi Esticest — 230 dokumendist.

Viie viimase tegevusaasta jooksul on ERKA-le annetanud arhiivaale järgmised isikud ja asutused: Hr. Schulmann — Gustav Adolfi pärgament-läänitusüriku 1624. a.; Ph. Krusenstjerna — pärgamentüriku koopia 1501. a.; Riigiarhiivi direktor G. Ney — dokumendi 1568. a. Lode sugukonna kohta ja 3 dokumenti Eestimaa rüütelkonna arhiivist 19. sajandist (1863—1869); Haridusministeerium — Liivimaa rüütelkonna ja Riia linna privileegide ära kirju 17. sajandist; E. Seubertlich — Pärnu-Jaani kirikuraamatu a-ist 1661—1749; Põltsamaa kirikuõpetaja — Põltsamaa kirikuraamatu 1790—1815; stud. phil. Agupõld — osa Rõuge kirikuarhiivist 1827—1842; korp. „Livonia“ — Eestimaa rootsi- ja veneaegse kindralkuberneride arhiividest materjale 1626—1745; Jaan Roos — Tarvastu kiriku ja Polli mõisa arhiivaale 1765—1819; pastor emer. Erwin Dehn — Halliste kiriku arhiivaale 1747—1862; Werner Zwiebelberg — Eesti- ja Kuramaa talupoegade seaduseraamatuid 1804—1819, Abja,

Karksi, Vana-Pornuse, Vastse-Pornuse, Vana-Kariste ja Pöögle mõisa revisjonilehti 1825—1834 ja Abja mõisa arhivaale 1736—1920; dr. G. Vilbaste — Kunda mõisa arhivaale 1820—1917 (kirjavahetust, lepinguid, maakaarte); Nikolai Schilling — Liigvalla ja Varangu mõisa arhivaale 1847—1918; prl. Strobel (O. Freymuthi kaudu) — Ilmat-salu, Kahkva, Luke ja Vedu mõisa talude kaarte (36) jm. 1849—1902; Hugo Matwei Pornusest (W. Zwiebelbergi kaudu) — Pöögle ja Vana-Pornuse mõisa kaarte (I — 1888. a., II — 1909. a.); B. v. zur Mühlen — Vöisiku mõisa revisjoni raamatu, 10 kaarti 1826—1875, 2 talurahva vabastamise seadust 1861. a.; Jaan Raudma — Valga alam-maakohtu protokolliraamatu 1795. a.; R. Engelhardt — Kukulinna mõisa arhivaale 1827—1900; Gerhardt Intelmann — Tartu maakohtu, Tartu kreisi II kihelkonnakohtu, Tartu raekohtu ja linnaameti toimikuid jm. 1840—1906; M. v. zur Mühlen — õisu ja Kaarli mõisa revisjonilehti, Pärnu sillakohtu ja Pärnu maksuvalitsuse publikaate 1810—1863; adv. Jul. Genss — Rootsi kuningate Gustav III ja Karl Johani kirju, kirju suurvürstinna Olgalt, prof. Madai'lt, prof. Baer'ilt, krahv Keyserling'ilt jt. (1731—1870); Joosep Aleksandrov-Jakunovitsš — prof. K. F. Žakov'i kirjakogu; Jaan Lintrop — „Lintropi kogu“ nimelise dokumentide kogu (ms. krahv Keyserlingi kirju jne.) 1873—1918; dir. A. Kruusberg — Vana- ja Uue-Kirepi mõisa kaardi 1813. a.; kirjanik A. Tassa — Eestimaa tsiviilkuberneri saadud kirjade köite — 1896. a.; üksikuid arhivaale on annetanud veel: Alfred Keerdo, mag. Ed. Laugaste, hr. Unt (Uue-Kariste magasiraamat 1846. a.), A. Kuperjanov, R. Paris, Püha Risti kogudus Paides ja Saaremaa Üldkasulik Ühing.

1932/33.—1936/37. tegevusaastail on ERKA rikastunud kaostuteel mitmesuguste eraisikuilt ja asutusilt omandatud arhiivikogude ja üksikute arhivaalidega. Tähtsaimana olgu nimeetatud 1935. a. oktoobris Haridusministeeriumi kaudu riigile ostetud ja ERKA-i hoiule üle antud ajalooliselt väga väärtuslik dr. B. Tolli „Kukruse kirjakogu“. See sisaldab Eestis ainulaadse keskaegsete pärgament-ürikute kogu (üle 600 üriku) 1325—1700, kogu paberürikuid ja dokumente 14. sajandist alates, suure pitsatijäljendite kogu ja pitsatijäljendite valmistamise seadeldise. „Kukruse arhiiv“ ühes pitsatitekoguga oli tähtsaimaks ajalooliste dokumentide erakogus Eestis, säilitatud hääs korras ja haarab sisult tervet Ida-Baltikumi, eriti aga Põhja-Eestit.

Peale selle osteti Eug. Heinald'ilt „Pöögle mõisa kirjakogu“ (1752—1887) ja talude kaarte 19. sajandi II poolest (1865—1868), N. Stang'e'lt Pöide kirikuraamat (1727—1752), S. Uljanov'ilt 12 graamotat jm.; E. Hallik'ult — Tartu maakohtu saadud kirjade raamat, pr. Stein'ilt — Jauna mõisa kaart, E. Schmelte'lt — Suure-Lähtru ja Putkaste mõisa kaarte (3) 1817—1825; V. La'o'lt — Maarja-Magdaleena kihelkonna teede-

kaarte 1900—1916; Lucie Wrangell'ilt — Poola ja Rootsi kuningate 2 pärgament-läänitusürikut ja üks paberürik 16.—17. sajandist (Sigismund III läänitusürik 1594. a., kuninganna Kristiina läänitusürik — 1645. a. ja Karl XI. paberürik 1682. a.) ja vene valitsejate Elisabethi, Peeter III, Katariina II, Pauli ja Aleksander I kirju. Antikvariaat „Baltica“lt osteti mitmesuguseid mõisade ajalugu puudutavaid arhivaale, 11 vakuraamatut (1816—1889), Karksi mõisa revisjonikirju 1795. a. jm.

Viie tegevusaasta jooksul on ERKA-i deponeerinud arhiive ja üksikuid arhivaale järgmised asutused ja eraisikud: Riigi arhiiv — „Jaani Poska arhiiv“, mis sisaldab J. Poska era- ja diplomaatilist kirjavahetust, Tartu rahukonverentsi dokumente, ajalehtede väljalõikeid jm.; Eesti Ev.-Luteriusu Kiriku Konsistoorium — Eestimaa konsistooriumi, Ev.-Lut.usu Kindralkonsistooriumi jm. arhivaale 17.—20. sajandini, kusjuures konsistooriumi poolt deponeeritud kogu sisaldab väga suure väärtusega arhivaale eesti keele- ja kirjandusajaloo alalt, eriti Uue Testamendi ja Piibli tõlgete näol 17. ja 18. sajandist; Tallinna Linna arhiiv — rootsiaegset Eestimaa väikelinnade Haapsalu, Rakvere ja Paide privileegide kohta käivat kirjavahetust (1623—1704), kuberner Erik Oxenstjerna registratuurraamatu 1649. a., Eestimaa hoolekande kolleegiumi arhiivi jne.; Narva Linna arhiiv — Ingerimaa rootsiaegseid kindralkubeneri ja rüütelkonna arhivaale (1618—1704); Eestimaa Kirjanduse Ühing (Tallinnas) — Eestimaa rootsiaegse kindralkubeneri, Eestimaa veneaegse kindralkubeneri, Harju-, Viru- ja Järva meeskohtute üksikuid arhivaale, dokumente Kadrina ja Kullamaa koguduste arhiivist 17.—19. sajandist jm.

Eraisikuist on suurema tähtsusega arhiive deponeerinud riigikoguliige Carl Schilling — „Carl Schillingi Müüsleri kirjakogu“, mis sisaldab maaomandi-õigust fikseerivaid pärgamentürikuid 17. sajandist, vakuraamatuid, revisjonilehti ja mõisa kirjavahetust. Pärgamentürikute kogul on suur ajalooline väärtus agrarolude uurimiseks 17. sajandist ja Põhjasõjast alates. M. Wrangell on deponeerinud osa Wrangell'ide sugukonna arhiivist 15. sajandist alates kuni 19. sajandini; arhiiv sisaldab väga väärtuslikku ja suuremalt osalt tundmata materjali Eesti ajaloo uurimiseks. Vesneri mõisa omaniku Irene Stryck'i poolt deponeeriti Vesneri mõisa kirjakogust ürikuid (17. s.), lepinguid (18.—19. s.) ja dokumente talupoegade müügi kohta (18. s.) jm.

Aruande-aja jooksul on ERKA poolt deponeeritud arhiive Tallinna Linnaarhiivile: Tallinna magistraadi, raekohtu, linnakohtu, alamlinnakohtu ja muid arhivaale 16.—19. sajandist; Eesti Kultuuriloolisele Arhiivile: Eesti Kaubalaeva Selts „Linda“ arhivaale; Eesti Vabadussõja Komitee Arhiivile: 1. ja 2. jalaväe polgu kohta käivaid materjale, enamlaste- ja okupatsiooniaegseid telegramme; Narva Linnaarhiivile: Narva rootsiaegseid linna kui ka eraisikute arhivaale 17. ja 18. sajandist jm.

Arhivaalide parandus- ja köitetöid on teostatud vii-

mase viie tegevusaasta kestel eriti Eestimaa konsistooriumi, Eesti- ja Liivimaa rootsiaegsete kindralkuberneride, Eestimaa veneaegse kindralkubeneri ja Tartu maakohtu arhiivide ning vanemate maakaartide alal, kusjuures on parandatud toimikuid, köiteid ja üksikuid hävimisohtlikke lehti. Siidmarli, jaapani paberi ja muu materjali abil parandati kokku 12279 üksikut lehte, 254 maakaarti (1932/33. a. 1743 lehte ja 113 maakaarti; 1933/34. a. — 2130 ja 27; 1934/35. a. — 3286 ja 64; 1935/36. a. — 2096 ja 11; 1936/37. a. — 3024 ja 39). Peale selle köideti arhivaale: 383 köidet (1933/34. a. — 132; 1934/35. a. — 129; 1935/36. a. — 50; 1936/37. a. — 72), parandati köiteid (näit. 1934/35. a. 23; 1936/37. a. 31) ja tehti väiksemaid köitmis- ja parandustöid (1934/35. a. — 520; 1935/36. a. — 1149; 1936/37. a. — 1248). Peale arhivaalide köitmise teostati veel ERKA käsiraamatukogu raamatute ja ajalehtede köitmistöid.

Aruande-aja jooksul on arhivaalide tolmust puhastamise tööd tehtud kokku 12703,63 arhiivmeetri ulatuses (1932/33. a. — 4216 a.-m.; 1933/34. a. — 2606 a.-m.; 1934/35. a. — 2156 a.-m.; 1935/36. a. — 1000 a.-m.; 1936/37. a. — 2725,88 a.-m.).

Peale ERKA enda arhivaalide otsese kaitsmise hävinemise eest nende parandamise ja restaureerimise, samuti tolmust puhastamise näol, on asjatundlikke parandustöid arhivaalide suhtes teostatud ERKA parandustöökojas ka teistele asutustele nende kulul (nii Tartu Ülikooli Raamatukogule de la Gardie arhiivi suhtes ning Kadriina ja Haljala kogudustele). Kavatsus on ERKA kõige tähtsamaist ja vanemaist ürikuist valmistada fotostaadid ja tarbekorral uurijaile ainult neid kasutada anda, kuna originaalid hoitaks erilise hoolega. Arhivaalide ning nende köidete kaitseks mitmesuguste insektide vastu on kavatsusel sisse seada eriline gaseerimisruum ERKA-s. Tule ja muu ohutude vastu arhiiviainese kindlustamiseks pandi maksma 1935. a. eriline vali tulekaitsekord, mis näeb ette hädaohutude puhul ka arhiiviainese kiire evakueerimise praegusest hoonest. Päevakorras on arhiivile mõne täiesti tule-, pommi- ning gaasikindla ruumi ehitamine koos gaasivarjendiga, et sinna mahutada tähtsamad arhivaalid. Teostati telefoni-otseühendus Tartu Tuletõrje Lendsalgaga (üksik-kompaniiga) ning jätkati katseid arhivaalide ning nende pakiste tulekindlaks imbutamisega. Katsed on seni andnud tulemusi, et juhtuval tuleõnnetusel tulepesa ei laiene, vaid lokaliseerub leegi all süttinud arhivaaliga. Viimane tuhostub, kuid ei kannu tuld edasi. Raskusi pakiste imbutamisel tekitab asjaolu, et imbutamine on võrdlemisi kulukas.

ERKA ametkonna koosseis on kujunenud 1937. a. 1. aprilliks järgmiseks: direktor, 1 abidirektor, 2 osakonnajuhatajat, 1 sekretär, 1 vanem assistent, 7 arhivaari (neist 4 määralist, 3 ülemääralist), 1 väliskorrespondent-registraator, 1 raamatuköitja-fotograaf, 1 raamatuköitja abi, 1 majahoidja-kojamees,

1 keskkütte mehaanik-ahjukütja, 1 uksehoidja-koristaja, 1 teenija-käskjalg ja 1 teenija.

Tähtsamaist muutustest ametkonnas võiks mainida osakonnajuhataja Mart Alevi surma 30. V. 1933. Vakantseks jäänud kohale määrati 16. IX. 1933 senine arhiiviametnik mag. Nigolas Loone. Uuteks arhiiviametnikeks on võetud ajaloolane Oskar Vares 1932. a. ja mag. Herman Fischer 1936. a.

Edasi kestsid ERKA-s korraldustööd haritud töäjõududega. Viie tegevusaasta kestel teostati hädaabi töid intelligent-töäjõududega järgmiselt: 1. IV. 32—14. V. 32—17, 10. XI. 32—15. V. 33—25, 1. XII. 33—1. IV. 34—40, 1. XII. 34—1. IV. 35—12, 2. I. 36—1. IV. 36—12 ja 15. XII. 36—1. IV. 37—9 isikuga. Peale alalise ametkonna on siis talviti, keskmiselt 5 kuud aastas, kestnud intelligent töäjõududega tööd lihtsamal korraldamisaladel; nende kõrval on sagedasti kasutatud ka ajutiste töäjõudude abi selleks ERKA-le eelarves lubatud summade ulatuses. Ajutisteks töäjõududeks on enamasti võetud arhiivi praktikante. Arhiivipraktikantide instituut oli ERKA-s juba varemil aastail kasutamisel, legaliseeriti aga alles arhiiviseadusega. Praktika-aeg kestab 6 kuud, mille lõpul tuleb sooritada eriline eksam arhiivindusteeria alal kas ERKA või Tartu Ülikooli juures. Praktikandid suures enamikus koosnevad kas Tartu Ülikooli lõpetanuist või üliõpilastest ajaloo alal.

Kogu korraldamistööle ja tegevuse ulatusele moodustas ERKA-s raamistiku eelarveline külg, milles vahepeal mõned aastad, nagu arvudest näeme, on olnud õige kitsad. Siiski suudeti erivajadusi lahendada lisaelarvete ning Teedeministeriumi poolt saadud summade abil.

ERKA korralised aasta-eelarved:

1932/33	—	Ekr.	32 040.—
1933/34	—	„	30 704.—
1934/35	—	„	30 659.—
1935/36	—	„	31 279.—
1936/37	—	„	36 387.—
1937/38	—	„	43 521.—

ERKA majanduslikul alal võiks märkida uurimistööd ja teatmeteostat oluliselt kergendava saavutisena fotostaadi omandamist 1935. a. Inglismaalt. Seati sisse eriline fotostateerimisruum koos vajalike abinõudega ja töötati välja kasutamisalused. Fotostaadi kasutamine näitab pidevat suurenemist. 1936. a. jooksul tehti 1997 ülesvõtet, kandes selle arvel riigituludesse kr. 1141.60. Kaartide jaoks muretseti eriline hoidmis-seadeldis suuremaile maakaartidele, kuna väiksemate jaoks tehti vastavad kapid. Ühtlasi täiendati pidevalt ERKA inventaari uute vitriinide jm. näol.

ERKA sisekorralduse ja majanduslikke küsimusi on arutatud ERKA nõukogu koosolekuil, viie aasta jooksul 152 koosolekul, kusjuures neil on käsiteldud 273 eriküsimust.

Uue arhiiviseaduse järgi langeb ERKA-le tähtis ülesanne, teostada arhiivikaitses laiemas ulatuses üle riigi, seda koostöös AN-ga ja teiste arhiiviasutustega, vastava kaitse-seadusandluse, arhiivide kaitse alla võtmise, inspitseerimisreiside, juhisteandmise, riigi, omavalitsuste ja era-arhiivide üle järe-valve teostamise, usaldusmeeste, arhiivipropaganda jms. abil.

Kaitse-seadusandluse alal on ERKA algatavalt võtnud osa kõigepealt uue arhiiviseaduse väljatöötamisel, siis valla-arhiivide korraldamise normaalkava (RT nr. 102 — 1935. Art. nr. 843), alevite arhiivide korraldamise normaalkava ja kohtute arhiivide alalhoidmise kava väljatöötamise näol. On pööratud Eesti ev.-lut. usu kiriku konsistooriumi ja Eesti apostliku õigeusu sinodi poole kirikuarhiivide ainese paremaks säilitamiseks, korraldamiseks ja nimestikega varustamiseks, kuna vallaarhiivid — mis seni on olnud Eesti arhiivinduse valulapsi — eelmainitud seaduse kaudu on võetud ümberkorraldamisele. Ühtlasi astuti ERKA poolt samme kultuuriloolise väärtusega arhivaalide välismaale väljaveo tõkestamiseks. Samuti on ERKA kaasa aidanud politseiasutuste ja ametnike kantseleilise tegevuse ja asjaajamiskorra kava, konsulaarregistratuuri korraldamise kava, posti-telegraafi-telefoni peavalitsuse jt. asutuste üksikasjalikuma registratuurikava väljatöötamisele ja esineb rea ettepanekutega riigiasutuste uue asjaajamiskorra ja registratuuri kava väljatöötamisel. Viimases sooviks ERKA näha ka paberi standardtüüpide äramääramise mitme eritähtsusega kirjavahetuse jaoks seoses viimase jaostamisega alaliselt alalhoitavaks ja teatav aeg alalhoitavaks liikideks. Ka paberi ja tindi koosseis jm. küsimused peaksid leidma siin lahenduse.

Eraarhiivide suhtes peale ülevaatusreiside on kasutatud materjalide registreerimiseks, alalhoidmiseks ja ühel või teisel teel hävinemise tõkestamiseks arhiiviseaduse §§ 30—31 ja 40—44, mille alusel on võetud terve rida eraarhiivide kaitse alla ja kantud Haridusministeeriumi poolt peetavasse arhiivide registrisse. ERKA direktori ettepanekul on kaitse alla võetud rida mõisa- ja sugukonnaarhiivide (näit. Wrangellide sugukonna arhiiv Viru-Roelas, Stackelbergide perekonna arhiivid Tallinnas ja Kuressaares, Eestimaa Kirjanduse Ühingu arhiiv koos sinna koondatud sugukondade ning mõisade arhiividega), paljude seltside ja majanduslike ettevõtete arhiivid („Estonia“ Tallinnas, „Vanemuine“ Tartus, „Endla“ Pärnus, „Koit“ Viljandis, „Säde“ Valgas, „Kandle“ arhiiv Võrus, Kuressaare Eesti Selts, Narva Eesti Selts, Karskusselts „Võitleja“ Narvas, Pärnu, Viljandi ja Tartu põllumeeste seltsid, A. S. Tartu Panga arhiiv Tartus, T. Clayhills & Son kaubamaja arhiiv Tallinnas, end. Liivimaa Keiserliku Üldkasuliku Ekonoamilise Sotsieteedi arhiiv Tartus, Esimese Eesti Laenu- ja Hoiu-Ühisuse arhiiv Tartus, Mustapeade Klubi ja Aktsiaklubi arhiiv Tallinnas, Bürger-

musse arhiiv Tartus, Kärkla Kalevivabriku ja Kreenholmi puuvilla saaduste manufaktuuri arhiiv jne.), kirikute arhiivid (kato-liku kiriku arhiiv Tallinnas, Petseri kloostri arhiiv, kõik vanemad ev.-lut.-usu kirikute arhiivid üle riigi).

Arhiivide kaitse seisukohalt väärib mainimist 1936. a. AN alamkomisjoni (J. Uluots, O. Liiv, E. Blumfeldt, F. Linnus) poolt ERKA algatusel laiemalt arutusele võetud ja põhimõttelisi seisukohti väljendavad alused seltside ja ühingute arhiivide parema säilitamise suhtes. Samuti algatas ERKA foto- ja filmiarhiivide korraldamise küsimust ning ühenduses Vabadussõja Ajaloo Komitee Arhiiviga vabadussõja-aegsete tsiviil-elu valgustavate dokumentide kogumist.

Arhiivikaitse ja arhiivinduse tutvustamise, sel alal teadmiste levitamise seisukohalt on vaadeldav ERKA osa arhiivialalise kirjanduse soetamisel. Peale oma teaduslike publikatsioonide ERKA direktor alustas „Arhiivinduse Käsiraamatu“ väljaandmist 1933. a. (eeltööd algasid 1932), millal ilmus teose esimene osa; 1936. a. järgnes sellele teine osa. Selles teoses on ERKA kaastöölised andnud suurema osa. Arhiivialaliste küsimuste kohta on pidevalt sõna võetud ERKA kaastööliste poolt, nagu seda tõendab ka lisatud eriloetelu ERKA kaastööliste poolt trükitis avaldatud teoste üle.

ERKA on koos AN-ga võtnud osa uuemaaegse arhiiviainese seadusliku hävitamise kontrollist, vaadates läbi väga rohkesti vastavaid nimestikke ja teostades Lõuna-Eestis säärase arhiiviainese ülevõtmist, mis väärib kestvamat või alalist alalhoidu.

Aruande-aja jooksul on võimaluste piirides kogu aeg jätkatud arhiivide olukorraga tutvumist kohtadel ja antud juhiseid nende korraldamiseks. Arhiiviseaduse kehtimatahakkamisega ongi see nüüd tehtud seaduslikult kohustuslikuks Riigi Keskarhiivile ajaloolise väärtusega dokumentide hooldamise suhtes kogu Eesti Vabariigi ulatuses. Nii korraldati ERKA poolt inspitseerimiskäike: 26. ja 27. VIII. 1933 Petseri kloostri arhiivi nimistamiseks (O. Liiv ja A. Perandi); 13. ja 14. VI. 1934 — Põltsamaale ja Pelistveresse (O. Liiv); 24. IX. 1934 — Jõgevale ja Kaareperre (A. Perandi); 26. ja 27. IX. 1934 Paide (A. Sildnik); 29., 30. ja 31. X. ning 1. XI. Narva (O. Liiv); 13. ja 14. XII. 1935 Viljandi ja Hallistesse (A. Perandi); 16. III. 1936 Pärnu (O. Liiv ja O. Vares); 28. III. 1936 Võrru (A. Perandi); 30. III. 1936 Valka (V. Ederberg); 31. III. 1936 Rakveresse (O. Vares); 6. ja 7. VI. 1936 Viru-Roela (O. Liiv); 10. ja 11. VI. 1936 Paldiski ja Haapsallu (A. Perandi); 23. ja 24. VIII. 1936 Kadrinasse ja Haljalasse (O. Liiv), 7. IX. 1936 Kuusalusse ja Kolka (O. Liiv). Peale selle on töötanud Tallinnas üksikarhiivide koostuvusega tutvumiseks ning nende ületoomiseks O. Liiv, A. Perandi, N. Loone, O. Vares, M. Herman ja A. Laurson.

Arhiiviseadusega loodi ERKA juurde eriline arhiiviusaldusmeeste võrk. Arhiiviusaldusmeeste amet on au-

amet ja tasuta. Nende ülesandeks on ERKA juhtnööride kohaselt anda nõu kohapeal arhiive omavaile asutustele ja täita muid ülesandeid, informeerida ERKA-i väärnähetest arhiivide kohapealises olundis ja õhutada kohtadel huvi arhiivinduse ning ajaloo vastu. ERKA on kavatsenud luua seesuguste usaldusmeeste võrgu üle riigi, seda pikkamööda, aga järjekindlalt. Esialgul on nimeetatud usaldusmeesteks kohtu-uurija O. W e l d i n g Viljandi linnas ja osas maakonnas; linna-arhivaar mag. A. S o o m Narvas ja Alutaguses; raamatukoguhoidja M. S o o m Saue vallas (Harjumaal); kooliõpetaja J. L a h e Reigi khlk. (Hiiumaal); apteeker W. Z w i e b e l b e r g Halliste ja Karksi khlk.; inspektor T. T e d e r Harjumaal ja üleriiklikult omavalitsustes; notar K. H. P e r a n d i Tõrva linnas ja Helme khlk.; ajaloolane H. L a a k m a n n Pärnus ja linnapea dr. H. A l v e r Haapsalus. Mõni usaldusmeestest on seni lühikese aja jooksul avaldanud väga tulemusrikast tegevust.

T e a d u s l i k u t ö ö a l a l ERKA tegevus koostus 1) materjalide kasutada andmises uurijaile ja 2) iseseisvas teaduslikus töös (vt. ERKA kaastööliste poolt avaldatud kirjutiste loetelu ja allpool ERKA publikatsioonide avaldamist). Eriti arhiivinduse alal on käsitletud arhiiviteaduslike küsimusi nii teoreetiliselt kui ka praktiliselt seisukohalt (ERKA ettekandekoosolekuil, Riigi Ringhäälingus, Akadeemilises Ajaloo-Seltsis jm., samuti trükisavaldatud kirjutised). Arhiiviteaduslike küsimuste arutamisel on seega ERKA kujunenud Eestis keskuseks. Teaduslik kaastöö on avaldunud ka teadusliku teatmeteeningust ja materjalide ajutise kasutamise andmise näol teiste arhiivide ja asutustega, näituste jms. abil. Lisaks sellele tegevusele ikka rohkem seltsib tegeliku elu ülesannete lahendamine, mille teenistuses ERKA praegu suurel määral seisab.

Arhiivimaterjali vastastikuseks ajutiseks laenuamiseks teaduslikul otstarbel ERKA on vahekordades terve rea arhiiviasutustega ja raamatukogudega Soomes, Rootsis, Lätis, Taanis, Saksamaal ja Poolas. SSSR-iga on kokkulepe kirjaliku teatmeteeningust kaudu vastata asutuste poolt esitatud teaduslikele küsimustele. ERKA on jätkuvalt püüdnud täiendada oma osa ära kirjadega nimestikest Eesti kohta välismail asuvaist arhiivimaterjalidest, ühtlasi kogudes ka täpsamaid andmeid ja nimestikke sisemaa arhiivide üle. Sellelaadse töö sihiks oleks moodustada ERKA juurde keskus andmete jaoks Eesti arhiivainestiku üle sise- ja välismail, nii siis midagi teadusliku kesk-kataloogi taolist. Püüdu olla alatises ülevaates arhiivinduslikest küsimustest iseloomustab ka kirjanduses ja ajakirjanduses arhiivinduse kohta ilmuvate teadete, kirjutiste jms. bibliografeerimine. Tegelik töö tõendab suurt vajadust säärase bibliograafia järele.

Ühtlasi see bibliograafia ilmestab Eesti ajakirjanduse suhtes valitsevat elavat huvi arhiivinduslike päevaküsimuste ja arhiivide kasutamise kohta; arhiivipropaganda toimub

niiviisi poolmärkamatault laiemaisse ringidesse. See eeldab loomulikult ERKA tihedat kontakti ajakirjandusega, mis ongi olemas. Et see küsimus on omavõrra tähtis, tõendab asjaolu, et teisteski maades arutatakse probleeme, kuidas edukamalt propageerida ajakirjanduse kaudu arhiive laiemais ringides, tutvustada nende tähtsust teaduslikule uurimisele ja nende ülesandeid tegelikus elus (näit. I Põhjamaade arhivaaride päeval Stokholmis 8. VIII. 1935).

Silmas pidades laiemate hulkade huvi rahuldamist ja arhiivi-propagandat või teatava sündmuse populariseerimise vajadust on ERKA korraldanud peale alaliste arhiivinäituste erinäitusi või aidanud neid korraldada teistel asutustel oma materjalidega. Suurema näituse teemal „Eesti rahvuslik ärkamisaeg ja venestusaeg“ korraldas ERKA 1933. a. suvel juubelilaulupeo aegu Tartus ja Tallinnas, mis leidis rohkelt külastamist ja head hinnangut. Näitusega käisid koos selgitavad loengud (mag. N. Loone poolt) ja anti välja trükis näituse erikataloog. Edasi on kavatsusel korraldada erinäitus 1905. a. üle, ja koos Vabadussõja Ajaloo Komitee Arhiiviga ning Riigiarhiiviga Eesti Vabariigi 20-aasta juubeli tähistamiseks riigi sünniajastu (1917—1920) rändnäitus (Tallinnas, Tartus jm.) 1938. a. Samuti on ERKA aidanud korraldada raamatunäitust Tartus 1936. a., Puškini 100-aasta surmapäeva puhul erinäitust Tartus 1937. a. jt.

Kõige tihedamas koostöös on ERKA oma ülesannete lahendamisel seisnud AN-ga, informeerides viimast pidevalt oma kavatsustest ja tegevusest. Niisama tihe kontakt on valitsenud ERKA ja RA ning ERKA ja Vabadussõja Ajaloo Komitee Arhiivi vahel. Viimasega ühenduses avaldati 1936. a. üleskutse vabadussõja-aegsete dokumentide kogumiseks, mis alal töö suurendatud ulatuses järgneb 1937. aastal. ERKA direktor on aruande-aja jooksul võtnud liikmena osa Sihtasutus Eesti Rahva Muuseumi Hoolekogu tegevusest ning ajuti ka Muinsusnõukogu tööst (seaduste väljatöötamisel jne.). Tihe kontakt on valitsenud teadusliku töö alal Tartu Ülikooli Raamatukoguga.

Ülikooli õppetegevusest on ERKA osa võtnud arhiivinduse õpetamise näol. ERKA direktor O. Liiv on pidanud korraldada mitmed semestrid (1934., 1935. ja 1936. a. sügissemestrel) ülesandel loenguid arhiivindusest koos praktiliste harjutustega ja eksamineerinud vastaval alal üliõpilasi. Samuti on ERKA-s praktiseerinud õige palju üliõpilasi ja ülikooli lõpetanuid, kes peale vastava eksami sooritamist omandasid vastava tunnistuse. Mitmed neist on asunud tegelikule arhiivitööle. ERKA direktor esitas Tartu Ülikooli filosoofia teaduskonnale ja AN-le arhiivinduse eksami kava, mis kinnitati nii Ülikooli kui ka AN poolt. 1936. a. alates ERKA direktor O. Liiv peab ülikoolis loenguid eradotsendina, samuti abidirektor A. Sildnik, kes oma loenguis kestvalt on puudutanud arhiivinduslikke küsimusi.

ERKA esindajana on direktor O. Liiv võtnud osa: 1. Eesti-Soome ajaloolaste päeva korraldamisest Tartus 4. ja 5. VI.

1933, 2. Eesti-Soome ajaloolaste päevast Helsingis 31. V. ja 1. VI. 1936; 1. põhjamaade arhivaaride päevast Stokholmis 8. VIII. 1935 ja VI põhjamaade ajaloolaste kongressist 9.—12. VIII. 1935 Stokholmis, esinedes seal ka ettekandega.

Läbirääkimiste pidamiseks ning arhiivialainesega tutvumiseks on direktor O. Liiv viibinud Riias märtsis 1933, esinedes seal teaduslike ettekannetega, ja detsembris 1936; Arhiivinõukogu esindajana koos prof. Uluotsaga N. Venes (Moskvas ja Leningradis) juunis 1935, ja uurimuslikul otstarbel Helsingis aprillis 1935. Arhiiviuurimuste sooritamiseks viibis 1934. a. suvel lühemat aega Stokholmis osakonnajuhataja mag. N. Loone.

2. ajalooõpetajate kongressil Tallinnas 1935. aasta detsembris esitati ERKA poolt prof. P. Tarveli kaudu rida praktilisi ettepanekuid arhiivivarade kasutamiseks õppetöös, mis leidsid üldist heakskiitmist ja vastuvõtmist.

Aruande-aja jooksul on korduvalt arutatud ja peetud Läti arhivaaridega läbirääkimisi Eesti ja Läti vahel arhiivialade vastastikuseks vahetamiseks, mis viimasel ajal on näidanud teatavat edu selle „ajaloolise“ küsimuse lahendamiseks. Ka on jätkatud aktsiooni N. Venest sinna evakueeritud ja veel tagasi toomata arhiivide tagastamiseks Eestile.

ERKA-lt on seni ilmunud järgmised neli publikatsioonid:

- 1) *Eesti Rügi Keskarhiivi Toimetised nr. 1 (I—3): N. Treumuth ja O. Liiv, „Polonica Eesti Rügi Keskarhiivis“. Lisa: „Polonica teistes Eesti arhiivides“, Tartu, 1931, 160 lk.*
- 2) *Eesti Rügi Keskarhiivi Toimetised nr. 2 (I—1): Eesti Rügi Keskarhiivi tegevuse ülevaade 1921—1932 ja arhiivide loend, Tartu, 1932, VIII + 180 lk.*
- 3) *Eesti Rügi Keskarhiivi Toimetised nr. 3 (I—2): Eestimaa Rootsiaegse Kindralkuberner'i Arhiivi kataloog I, Tartu, 1935, VIII + 193 lk.*
- 4) *Eesti Rügi Keskarhiivi Toimetised nr. 4 (I—2): Eestimaa Rootsiaegse Kindralkuberner'i Arhiivi kataloog II, Tartu, 1936, 195—526 lk.*

Toimetiste viies trükisolev number sisaldab peale ERKA tegevuse ülevaate ja juurdetulnud arhiivide loetelu rea artikleid arhiivinduse alalt. Kui esimesed neli toimetist olid paralleelselt eesti ja saksa keeles, ilmub nr. 5 eesti- ja ingliskeelsena. Edaspidi on kavatsusel toimetiste III sarjas avaldada ühelt arhiivi kaastööliselt pikem eriuurimus rootsi-aja üle ja II sarjas Eesti ala rahva asustuse arvu ja koostuvuse statistika 1630. ja 1640. a. revisjoniandmete põhjal.

Ettekande-koosolekuid on peetud viie aasta kestel 21, kusjuures referaate on ette kantud 31 (1932/33. a. 5 koosol. 8 ref., 1933/34. a. 5 koosol. 7 ref., 1934/35. a. 4 koosol. 4 ref., 1935/36. a. 3 koosol. 5 ref., 1936/37. a. 4 koosol. 7 ref.). Kõnelesid: 29. IV. 1932 M. Herman: „Vene riigivalitsejate kirjade kogu end. Balti kindr.-kub. arhiivis“; 7. X. 1932 N. Treumuth-Loone: „Uueaegsete dokumentide ja tekstide editsioonimeetodest“ ja O. Liiv: „Riigi Keskarhiivi senisest kasutamisest“; 11. XI. 1932

O. Vares: „Viljandi ja Pärnu sillakohtute arhiivid Riigi Keskarhiivis“ ja A. Perandi: „Riigi Keskarhiivi raamatukogust“; 16. XII. 1932 O. Liiv: „Märkusi uue arhiiviseaduse eelnõu kohta“; 10. II. 1933 B. Federley: „Soome arhiivindus“ ja M. Alev: „Asehaldusaegsest kohtukorraldusest“; 19. V. 1933 N. Treumuth-Loone: „Arhiiv ja registratuur Eesti ilukirjanduses“ ja A. Perandi: „Riigi Keskarhiivi ametnikkude ja teenijate ühingu asutamisest“; 29. II. 1933 H. Sepp: „Eesti sõjaajaloo uurimine ja Eesti Riigi Keskarhiiv“; 24. XI. 1933 N. Treumuth-Loone: „Johan Reinhold Patkuli ja Liivimaa rüütelkonna arhiiv aa. 1694—1695“ ja O. Liiv: „Informatsioon arhivaalide tulekindlaks muutmise katsetest“; 9. II. 1934 A. Perandi: „Kohtute arhiivid kriminaalõiguse uurimise allikana Eestimaal rootsi ajal“; 2. III. 1934 M. Kattai: „Eesti Vabadussõja Ajaloo Komitee Arhiiv“; 19. X. 1934 mag. E. Blumfeldt: „Estica Taani Riigiarhiivis“; 2. XI. 1934 arhivaar M. Herman: „Liivimaa sandarmivalitsuse arhiiv“; 7. XII. 1934 arhivaar O. Vares: „Eesti välismaises ajakirjanduses vabadussõja ajal“; 29. III. 1935 dr. Leo Leesment: „Märkmeid uurimisest Lõuna-Eesti kohalikkudes arhiivides“; 14. V. 1935 dr. Gunnar Hellström: „Ülevaade Rootsi arhiivindusest“; 18. X. 1935 prof. J. Uluots: „Vene riigiasutused suhtumises Eestile“ ja dr. O. Liiv: „Eesti arhiivianestik N.-Venel“; 27. III. 1936 A. Perandi: „Arhiivide inspitseerimisest Viljandis ja Hallistes“ ja O. Vares: „Võrdlusjooni Inglise ja Eesti arhiivinduse vahel“; 3. XI. 1936 dr. O. Liiv: „Sisekorra küsimusi“; 20. XI. 1936 mag. N. Loone: „C. R. Jakobsoni protsesside toimikud R. Keskarhiivis“ ja O. Vares: „Põhja-Lääne armee varustus“; 15. I. 1937 dr. O. Liiv: „Eesti maastikuline ilme rootsiaegse kaardianestiku alusel“ ja A. Perandi: „Talupoegade protsessid mõisnike vastu rootsiaegseis kohtuarhiivis“; 12. III. 1937 mag. H. Fischer: „Modernse arhiivikaitse küsimusi“ ja A. Laurson: „Eestimaal konsistoriumi arhiiv“.

Peale ERKA-s peetud ettekannete esinesid arhiivi kaastöölised teaduslike referaatidega Akadeemilises Ajaloo-Seltsis (O. Liiv, N. Loone, A. Perandi), Tartu Rahvaülikoolis (A. Perandi), Tallinna Ajaloo Seltsis (O. Liiv, N. Loone), Narva Ajaloo Seltsis (O. Liiv), Ülemaalse Eesti Noorsoo Ühenduse asemike kogu II kongressil Tallinnas (O. Liiv), Riia Ajaloo ja Muististe Seltsis ning Läti Filoloogia Seltsis Riias (O. Liiv), Soome Rootsi Ajaloo Seltsis (A. Perandi), Kõrgema Sõjakooli Lõpetanud Ohvitseride Ühingu väljasõidul Tartus (H. Fischer) jm. Erilise loengute tsükliga esines ERKA 1936. a. Riigi Ringhäälingus, pidades seal 12 ettekannet arhiivinduse ja ajaloo üksikküsimuste üle. Loenguid pidasid O. Liiv, A. Perandi, N. Loone, O. Vares.

Eelnevast nähtub, et ERKA on võtnud osa teaduslikust tööst mitte üksi passiivselt, vaid olulisel määral ka aktiivselt. Viimane võimalus tulevikus on veel enam kergemaks tehtud ERKA uue kodukorra kaudu, kus arhiivi alalistele teaduslikele kaastöölitele on võimaldatud teatava aja jooksul ametiajast ühe osa

pühendada teaduslikule tööle, mis vastavad ERKA ülesannetele ja huvidele. Edaspidi (nii näiteks esmakordselt juba 1937/38. tegevusaastal) ERKA annab oma kaastöölisele stipendiume uurimisreisideks välismaa arhiividesse, korraldab arhiivialalisi kursusi jne.

ERKA raamatukogu täienes aruande-aja jooksul 1035 köitega, peale selle veel väljaannete vahetuse arvel mitmesuguse perioodilise kirjandusega. Täiendati raamatukogu sedelkataloogi ja korraldati dublettidekogugu. Viimasest raamatutevahetamisega teiste asutuste ja eraisikutega on Keskarhiivi raamatukogu samuti suurenenud. Raamatukogu leidis elavat kasutamist uurijate poolt.

ERKA-s säilitatavate varade kasutamine tõuseb hoogsalt. On ajuti raskusi uurijate mahutamiseks uurimiseks määratud kahte uurimissaali, nii et üldine ruumipuudus end siingi tunda annab. ERKA kasutamine 1932. a. kuni 1937. aastani uurijate poolt on väga tugevasti kasvanud. ERKA kasutamist näitab kujukalt alljärgnev tabel.

ERKA-s töötanud uurijad 1. IV. 1932 — 1. IV. 1937.

Aastad	mitmel korral käid. uurimas	sellest õhtupooliti	nõutud arhiivüksusi	valvekordade arv
1932/33	5123	1740	9906	281
1933/34	4730	1614	9732	286
1934/35	6530	2131	16113	284
1935/36	6770	1978	15360	287
1936/37	6662	2054	16555	263
Kokku	29815	9517	67666	1401

Kõige rohkem leidsid kasutamist kirikuraamatud, revisjonilehed, Eestimaa rüütelkonna, kubermanguvalitsuse, konsistoriumi, Liivi- ja Eestimaa rootsiaegsed kindralkuberneride, Tartu Ülikooli ja Balti kindralkubeneri arhiivifondid.

Uurijad ERKA-s viimase viie aasta jooksul jagunesid traditsiooniliselt kujunenud kahte peagruppi: genealoogid ja muude küsimuste uurijad.

Kuid ERKA kasutamine on peale uurimissaali (kohapealne uurimine) väga suurel määral toimunud ka kantselei kaudu. Aruande-aja jooksul kantselei kaudu on peetud kirjavahetust 6481 küsimuse üle (1932/33. a. — 792; 1933/34. a. — 958; 1934/35. a. — 1228; 1935/36. a. — 1734; 1936/37. a. — 1769), kusjuures on sisse tulnud 6448 kirja (1932/33. a. — 870; 1933/34. a. — 1002; 1934/35. a. — 1326; 1935/36. a. — 1574; 1936/37. a. — 1676) ja välja saadetud 7855 kirja (1932/33. a. — 967; 1933/34. a. — 1205; 1934/35. a. — 1718; 1935/36. a. — 1843; 1936/37. a. — 2122) — kokku 14303 (1932/33. a. — 1837; 1933/34. a. — 2207; 1934/35. a. — 3044; 1935/36. a. — 3417; 1936/37. a. — 3798). Esitatud järelepärimistele on vastatud kirjalike andmete saatmisega arhivaalidest 242 korral (1932/33. a.

— 33; 1933/34. a. — 36; 1934/35. a. — 71; 1935/36. a. — 48; 1936/37. a. — 54). Kinnitatud ära kirju, väljavõtteid ja tõendisid antud 1578 (1932/33. a. — 107; 1933/34. a. — 318; 1934/35. a. — 467; 1935/36. a. — 446; 1936/37. a. — 240). Fotostaadi tööle hakkamisega 1935. a. on ära kirju ja väljavõtteid tehtud fotokoopiate näol: 1935/36. a. — 928; 1936/37. a. — 1968). ERKA enda jaoks on valmistatud 334 fotokoopiat. Asutustele arhivaale saadetud ajutiseks kasutamiseks 1374 (1932/33. a. — 199; 1933/34. a. — 225; 1934/35. — 521; 1935/36. a. — 244; 1936/37. a. — 185). Isiklikele (suulistele) nõudmistele arhiivimaterjali põhjal vastatud 434 korral (1932/33. a. — 106; 1933/34. a. — 103; 1934/35. a. — 81; 1935/36. a. — 77; 1936/37. a. — 67). Seejuures suurema osa küsimuste lahendamiseks tuli teha kestvaid uurimusi. Ära kirjade, tõendiste ja väljavõtete arv, mis antud asutustele ja kodanikele, on märgatavalt suurenenud just fotostaadi tööle hakkamisega.

Uurijate hulgas oli rohkesti välismaalasi (Rootsist, Norrast, Taanist, Soomest, Lätist, Saksamaalt, Tšehhoslovakiast, Poolast, Šveitsist jm.), samuti käisid uurimas kohapeal lühemat või pikemat aega peaaegu kõik Eesti ajaloolased ja genealoogid, lisaks neile ka usu-, keele-, kirjanduse-, kunstiajaloo-, loodus- ja arstiteadlased, folkloristid, etnograafid, advokaadid ja teised õigusteadlased, kaitseväelased, arhitektid, insenerid, mere- mehed, agronomid, maamõõtjad ja kartograafid, tegelikud põllumehed maalt, ajakirjanikud, ka kirjanikud jt. elukutsete esindajad.

Uurimisteedad on väga mitmekesised, osutades üha suurenevat lähenemist tegelikus elus esinevate küsimuste lahendamisele (kartograafilised, majandusstatistilised ja majandusajaloolised küsimused, metsandus, laevandus, ehitusajaloolised küsimused, eestipäraste nimede, juubelitega seotud koolide ja asutuste ajaloo uurimine jne. jne.). Ka on mitmed kirjanikud kasutanud ERKA andmeid ilukirjanduslike teoste jaoks. Vabadussõja ja sõjaajaloo uurimine on tihenunud. Võib märkida kohapeal maakondades huvi tõusu valdade, linnade jne. ajaloo vastu ja ERKA kaudu on algust saanud mitmed seesugused uurimused (näit. Rakvere linna, Taevere valla jne. ajaloo koostamine). ERKA kogude tundmine ja nende hindamine on kasvanud kestvalt. Kogusid on püütud tutvustada erikirjutiste, aga ka ajakirjanduse ja raadioloengute kaudu. Ajakirjandus sise- ja välismaal (eriti Rootsist ja Saksamaal) on elavalt sõna võtnud Eesti arhiivinduse kohta.

Uurimusi ja kirjutusi ERKA ainetel on nende aastate jooksul ilmunud palju ja nende seas õige mitmeid eriraamatuid (vt. selle kohta erinimistu).

ERKA toimetuste kohta, mida seni, nagu nägime, on trükkis avaldatud neli, on ilmunud rohkesti väga tunnustavaid arvustusi ja ülevaateid. Arvustusi ja sõnavõtte toimetiste kohta on ilmunud umbes veerandsajast kodu- ja välismaa ajalehes ja ajakirjas,

mitmes neis korduvalt. Huvi, mis on väljendatud ERKA väljaannete vastu, tõendab, et on vajalik jätkata toimetiste avaldamist, sest need on osutunud ka soliidseiks väliskultuurpropaganda vahendeiks.

ERKA tegevus on viimaseil aastail mitmekordselt suurenenud, võrreldes varemate aastate tegevusega, ülesanded mitmekesistunud ja seega nõudnud ametkonnalt suuremaid teadmisi, ametkond on aga arvuliselt vähenenud, võrreldes ERKA kaastöölise arvuga 10 aastat tagasi. Seetõttu oleks tingimata vajalik ametkonna suurendamine vähemalt ühe osakonnajuhataja ja mõne arhivaari võrra. Nii ametkonna suurendamine kui ka uute tulekindlate ruumide muretsemine võimaldavad ERKA-le töötamist normaalsemas oludes.